

УДК 37.07:004.031.42

О.В. РУДНИЦЬКИХ,
аспірант Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля

КОУЧІНГ ЯК ІНТЕРАКТИВНА ТЕХНОЛОГІЯ В ОСВІТІ

У статті аналізується поняття коучінгу як інтерактивної технології в освіті. Для дослідження долучено концептуальний аналіз наукових праць вітчизняних та зарубіжних дослідників питання. Коучінг визначено як інтерактивну технологію, що сприяє розкриттю внутрішнього потенціалу тих, хто навчається, у процесі взаємодії. Різницю між активними та інтерактивними технологіями визначено як таку, що змінює односторонню комунікацію на багатосторонню схему комунікації в навчальному процесі.

Ключові слова: коучінг, менторинг, інтерактивні технології.

Постановка проблеми: Як інтерактивна освітня технологія, коучінг стає предметом зацікавленості західних та українських освітян, але навіть на Заході це питання ще є вирішеним у неповному обсязі.

Аналіз останніх досліджень: проблема коучінгу у контексті освіти є цікавою як для вітчизняних, так і для зарубіжних дослідників та науковців. У дискурс української освітньої системи це поняття прийшло із європейських та американських джерел, але навіть зарубіжні автори ще не визначились із тим, чим саме коучінг відрізняється від наставництва («менторингу»), і чи є ця різниця суттєвою для розуміння коучінгу як освітнього феномену. На заході проблемою коучінгу в контексті освіти на сучасному етапі займаються як окремі дослідники-практики – А. Браун, Дж. Джеймсон, К. Колетт, так і соціальні інституції – як, наприклад, Національний Коледж Шкільного Лідерства Великобританії (The National College for Leadership of Schools and Children's Services) та Лондонський Міський Інститут Профспілок (The City and Guilds of London Institute). В Україні темі коучінгу в освіті присвятила свої праці С.М. Романова. Проблема інтерактивних технологій знайшла висвітлення у працях О.А. Комар та О.І. Пометун.

Мета статті полягає у визначенні терміна «коучінг» в освітньому контексті та у порівнянні його із суміжною концепцією «менторингу» як інтерактивної технології.

Виклад основного матеріалу: Науковці та дослідники відносять коучінг до іноваційних технологій, адже цей напрям є новим у сфері освіти. Коучінгу притаманне максимально швидке досягнення мети шляхом активізації необхідних здібностей та вдосконалення нових навичок тих, хто навчається. Як і саму концепцію, так і термін вітчизняні освітяни запозичили із західного наукового дискурсу, але навіть у першоджерелах ця тема не є достатньо вивченою і опрацьованою. У західних дослідників можна знайти суперечливі визначення того, що називають коучінгом (дослівно «тренерство»), завдяки паралельно існуючому терміну «менторинг» (дослівно – «наставництво»), з яким коучінг або ототожнюють, або, водночас, протиставляють. Це не дивно, адже термін «коучінг» об'єднав декілька концепцій, на розі яких і з'являються суперечності. За К. Колетт, показовим прикладом можна вважати протиставлення ідеї директивного втручання: у коучінгу існують концепції, згідно з якими ті, хто навчаються, повинні, насамперед, оволодіти навичкою самостійно направляти та коригувати своє навчання. З іншого боку, наставництво передбачає визначення чітких цілей та більшу орієнтацію на кар'єрне зростання [2, с. 11]. Плутанина виникає, коли ті ж самі терміни вживаються у протилежному значенні в інших контекстах – як, наприклад, у наведеному

висловлюванні Х. Морган стосовно коучінгу: «Саме тренер, а не ті, хто навчаються, контролює ритм та напрям, у якому рухається група. Це тренер визначає правила, збирає необхідну інформацію, оцінює, аналізує ситуацію, визначає оптимальний план дії, підштовхує та стимулює до дій [2, с. 10]». На думку дослідниці, цей парадокс є свідченням того, що коучінг небажано визначати через такі функціональні якості, як його директивність, вміння тих, хто навчається, розвивати власний підхід та рівень, з яким вони починають навчання. Адже коучінг використовує цілий спектр підходів з єдиною метою – допомогти тим, хто навчається, розібратися у власних здібностях та навчитись їх використовувати з максимальною для себе користю та перспективою. К. Колетт вважає, що поняття коучінгу треба визначати через такі його характеристики як взаємозв'язок або налаштованість тренера та групи, динаміку, спільність та спрямованість на результат. Зворотний зв'язок є чи не найголовнішим із факторів, адже довіра студентів до коуча та уважність тренера до їхніх потреб створюють умови, за яких студенти не бояться робити помилки та відкрито їх обговорювати як із самим тренером, так і з колегами по навчанню, що, у свою чергу, веде швидкого прогресу для всіх. Під «динамікою» автор розуміє здатність тренера бути гнучким та змінювати план заняття згідно з нагальними потребами, що можуть з'являтися спонтанно під час проведення тренінгу. «Спільність» передбачає створення навчального досвіду спільними зусиллями: як то поєднання бачення процесу і тренером і самими студентами та їх спільного бажання вести конструктивний діалог та отримати результат, що задовольнив би обидві сторони. Щодо «спрямованості на результат», то завданням коучінгу Колетт вважає, перш за все, практичні досягнення та набуття швидких результатів у тих, хто навчається, та усвідомлення ними власного прогресу. Студенти мусять, насамперед, підвищити власну працездатність, а не зупинятися на створенні для неї теоретичних обґрунтувань. Тому важливим аспектом є попередній практичний досвід тих, хто навчається, адже саме він повинен стати тією базою, що уможливило професійне зростання [2, с. 13]. Задля більш чіткого визначення терміна у тому вигляді, в якому він використовується у освітній сфері, Національний Коледж Шкільного Лідерства Великобританії (The National College for Leadership of Schools and Children's Services) запропонував таке порівняння коучінгу та наставництва: у фокусі коучінгу є зазвичай професійний діалог, розроблений з метою розвитку спеціальних професійних навичок, які б інтенсифікували професійний діапазон викладача; наставництво, у свою чергу, доречно під час зміни кар'єрних орієнтирів та освоєнні нової професійної ролі. По-друге, для викладачів саме коучінг дає простір для експериментування із новими навчальними стратегіями; наставництво ж залишає роль вчителя центральною у класі. По-третє, тренер не виступає фігурою, яка б явно спрямовувала дії тих, хто навчається, а уважно слідкує за природним розвитком подій із подальшим його коригуванням; натомість ментори планують усталену послідовність навчального процесу, організуючі його заздалегідь. І, насамкінець, явище коучінгу більш притаманне сфері неформальної освіти і може не бути пов'язаним із дискурсом кар'єрного зростання, у той час як наставництво у цьому контексті передбачає документальне свідчення про оволодіння тим хто навчається певними компетенціями [1, с. 8]. У контексті вищої освіти коучінг – це технологія, яка вимагає таких відносин викладача із студентами, коли завданням педагога стає організація процесу самостійного пошуку студентами оптимальних рішень та відповідей на питання, що їх цікавлять. За С.М. Романовою, саме розкриття особливості студента та його індивідуальних можливостей мусить стати ознакою адаптації вищої школи до нових соціальних та економічних умов. Навчальна діяльність сучасного педагога повинна бути спрямованою на створення таких педагогічних умов, за яких студенти б сприймали знання активно, формуючи тим самим в собі навички самоосвіти, необхідні конкурентоспроможному кваліфікованому спеціалісту сьогодення [6, с. 83]. Як навчальна взаємодія, коучінг належить до інтерактивних технологій як таких, що, за О. Пометун, унеможливають неучасть учня у «<...> колективному взаємодоповнюючому, базованому на взаємодії всіх його учасників процесі навчального пізнання» [5, с. 19]. Їх спільною ознакою є чітке планування та отримання очікуваного результату навчання, а також стимулюючі інтерактивні методи та прийоми для досягнення цього результату. Ми вважаємо суттєвим зауваження дослідниці про те, що кінцевий результат навчального процесу визначається самою структурою інтерактивних технологій, на відміну від застосування методик, що добираються для виконання певних завдань.

Один із засновників коучінгу як технології формування особистості Т. Голві зазначає, що коуч-консультант спрощує навчання, але не вирішує проблем тих, хто навчається [3, с. 194]. Загальними принципами коучінгової діяльності вважають економічність та комплексність, підвищення ефективності діяльності та простоту, соціальне партнерство та об'єктивність. Принципами впливу на аудиторію стають такі, що здатні впливати на поведінку тих, хто навчається, з метою їх розвитку, на засадах застосування встановлених норм коучінгової комунікації. Вважається, що цю групу становлять такі принципи: мотивованість, формування унікального потенціалу, усвідомлення, розподіл відповідальності, цілеспрямованість. З іншого боку, серед принципів за якими діє сам коуч варто виділити здатність інформувати аудиторію, не нав'язуючи їй власну позицію (тобто, як ми вже згадували, взаємодія має більш консультативний характер); комунікативність та самостійність викладача. Коучінг представляє собою діалог тренера та групи, коли до процесу залучено всіх його учасників у міру їх власного бажання та можливостей.

Активність тих, хто навчається, у процесі отримання знань зумовлена, перш за все, їх особистою мотивацією та амбіційністю, але формування повноцінного діалогу можливе лише за умов інтеракції під час навчального процесу. О.А. Комар пропонує відокремити активне та інтерактивне навчання, маючи на увазі міжособистісне педагогічне спілкування. Інтерактивність у навчанні дослідниця пояснює як здатність до взаємодії. За О. Комар, інтерактивними є такі технології, які створюють умови для активної взаємодії тих, хто навчається, що дозволяє всім учасникам процесу отримувати нові знання на основі внеску кожного з учасників. Адже в рамках правильно організованого навчального процесу студенти не тільки усвідомлюють власний потенціал, але й навчаються один в одного [4, с. 63]. На противагу односторонній комунікації, де викладач є фокусом уваги учнів – що притаманно активній комунікації, інтерактивні методи сприяють реалізації пізнавальних потреб тих, хто навчається, у режимі багатосторонньої комунікації та мінімальної сконцентрованості на точці зору викладача, де той, хто навчає, і ті, хто навчається, є рівноправними учасниками процесу.

Як інтерактивна технологія, коучінг сприяє тому, щоб навчальний процес не було замкнуто на вчителі, роль якого полягає в тому, щоб забезпечувати інтеракцію учасників, які, в свою чергу, теж беруть на себе відповідальність за процес та результати, навчаючись на власному досвіді.

Слідом за О.А. Комар ми вважаємо доречним навести концепцію Д. Колба, що розкриває суть процесів такої взаємодії, адже вона, на нашу думку, може бути застосованою для наявної демонстрації механізму використання технології коучінгу в освіті. За твердженням дослідника, існує чотири стадії циклу навчання за допомогою досвіду: етап конкретного досвіду, етап рефлексивного спостереження, етап абстрактної концептуалізації, етап активного експериментування [4, с. 68]. Перший етап характеризується тим, що ті, хто навчається, тяжіють до використання конкретного особистого досвіду або здобувають його у просторі освітнього процесу, організованого коучем. Тобто, шляхом моделювання явища або ситуацій, відбувається активний пошук того, що треба опрацювати в рамках означеної проблеми – у життєвому досвіді, власній практиці, опорних знаннях. Результатом такого обміну інформацією вважається змістове поле, що уможлиблює певний напрям подальшого процесу. Другий етап створює умови для критичного осмислення, рефлексивного спостереження за набуттям досвіду та обговорення цих питань з іншими. Основні питання щодо планів та реальних досягнень перетворюють нові питання на концептуалізуючі, на противагу від рефлексивних. Відзначається важливість дотримання правила трикутника, де для учня повинні бути важливими три аспекти: тема, група, з якою він взаємодіє, та він сам. На наступному етапі – абстрактної концептуалізації – учні отримують можливість конструювати та прирошувати знання, результатом чого стають висновки, зроблені завдяки спільній роботі. Продуктом такої спільної рефлексії стає усвідомлення цінності творчого характеру набутих знань, а не інформативності їх змісту. На цьому етапі допустимі теоретичні обґрунтування спостережень за власною практикою, якщо ті, хто навчаються, потребують теоретичного усвідомлення набутого досвіду. Для заключного етапу цього циклу важлива перевірка набутого практикою, що може стати новим циклом навчання. Цікавим для нас є те, що остання стадія – активного експериментування – може відбутися як частина подальшої

освіти або професійного зростання, що підкреслює практичну користь коучінгу як інтерактивної технології в освіті.

Висновки. Таким чином, як освітня технологія, коучінг належить до інтерактивних технологій сучасної освіти. Сучасний навчальний процес повинен бути центрованим на тих, хто навчається, де роль викладача більш схожа на ту, що відіграє тренер або консультант, та полягає у тому, щоб направляти студентів, розкриваючи і використовуючи при цьому їхній власний внутрішній потенціал. Перспектива подальших досліджень полягає в усвідомленні та вивченні феномену коучінга, як такого, що формує суб'єкта, здатного рефлексувати та використовувати свій інтелектуальний та особистісний потенціал самостійно.

Список використаних джерел

1. Coaching for teaching and learning: a practical guide for schools, Guidance report Rachel Lofthouse, David Leat, Carl Towler. – CFBT – 2010. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ncl.ac.uk/cflat/news/documents/5414_Cft_FINALWeb.pdf
2. The role of coaching in vocational education and training, – City And Guilds (Centre For Skills Development): Alan Brown, University of Warwick; Liz Browne, Oxford Brookes University; Kathleen Collett, City & Guilds Centre for Skills Development; Chris Devereux, Institute of Education; Jill Jameson, University of Greenwich, Centre for the Use of Research and Eviden. – London, 2012 <http://www.skillsdevelopment.org/pdf/Insights-the-role-of-coaching-in-vocational-education.pdf>
3. У. Тимоти Голви. Работа как внутренняя игра [Електронний ресурс] / У. Тимоти Голви. – Москва. – 2005 – Режим доступу: <http://chuprina.kz/wp-content/uploads/2013/11/timoti-golvi-rabota-kak-vnutrennyaya-igra.pdf>
4. Комар О.А. Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх вчителів початкової школи до застосування інтерактивної технології: дис. ... д-ра педагогічних наук / О.А. Комар. – Умань: 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dspace.udpu.org.ua:8080/jspui/bitstream/6789/393/1/zastosyvania_interakt.pdf
5. Пометун О.І. Сучасний урок : інтерактивні технології навчання Електронний ресурс / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко. – К.: А.С.К., 2004. – Режим доступу: http://pedagogika.ucoz.ua/knygy/Suchasnyj_urok.pdf
6. Романова С.М. Коучінг як нова технологія в професійній освіті Електронний ресурс / С.М. Романова. – Режим доступу: <http://ecobio.nau.edu.ua/index.php/VisnikPP/article/viewFile/2145/2136>

В статье анализируется понятие коучинга как интерактивной технологии в образовании. Для исследования был использован концептуальный анализ научных работ отечественных и зарубежных исследователей данного вопроса. Коучинг определен как интерактивная технология, способствующая раскрытию внутреннего потенциала учащихся в процессе взаимодействия. Разница между активными и интерактивными технологиями определена как изменяющая одностороннюю коммуникацию на многостороннюю схему коммуникации в учебном процессе.

Ключевые слова: коучинг, менторинг, интерактивные технологии.

Coaching is an interactive technique used in education to enable students' realizing and applying their potential. There are contrasting ideas about coaching and mentoring among researchers, since both concepts are used to capture different ideas in similar contexts. Thus, coaching has been defined as an interactive technique that enables students to realize and apply their own potential in interaction. It has been noted that coaching stimulates students to look for their own solutions in the atmosphere of multisided communication while mentoring is more teacher-focused and less student-centered. It is advisable to use coaching as an interactive educational technique at various educational institutions because it creates conditions for forming an independent, self-motivated, and goal-oriented student's personality.

Key words: coaching, mentoring, interactive techniques.

Одержано 28.10.2014.